

УДК 338.48:006.063

Голуб М.О.

*аспірант кафедри туризму
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця***ВПРОВАДЖЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ІЗ СЕРТИФІКАЦІЇ
ПОСЛУГ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ****IMPLEMENTATION OF ECOTOURISM CERTIFICATION
WORLD EXPERIENCE IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті визначено еволюцію розвитку туризму, що дало змогу дослідити місце екологічного туризму в загальній системі. Проілюстровано переваги від проведення сертифікації для різних рівнів суб'єктів. Проаналізовано світовий досвід впровадження сертифікації послуг екологічного туризму. Визначено перспективи використання і подальшого вивчення стандартизованих екотуристських послуг в Україні.

Ключові слова: екологічний туризм, сертифікація, екотуристські послуги, міжнародні стандарти, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье определена эволюция развития туризма, что позволило исследовать место экологического туризма в общей системе. Проиллюстрированы преимущества проведения сертификации для различных уровней субъектов. Проанализирован мировой опыт внедрения сертификации услуг экологического туризма. Определены перспективы использования и дальнейшего изучения стандартизированных экотуристских услуг в Украине.

Ключевые слова: экологический туризм, сертификация, экотуристские услуги, международные стандарты, устойчивое развитие.

ANNOTATION

The evolution of tourism development was determined in this article. This helped to investigate the place of ecological tourism in the overall system. The research illustrated the benefits of certification for different subjects. The author analyzed the world experience of implementing ecotourism certification services. In the article the prospects of using standardized ecotourism services in Ukraine were shown. It was also determined the prospects for further study of presented processes.

Keywords: ecotourism, certification, ecotourism services, international standards, sustainable development.

Постановка проблеми. Зараз безсуперечним фактом є те, що традиційно певні країни є привабливішими для туристів, які віддають перевагу екологічному туризму, ніж інші. Рациональне використання туристських ресурсів дало б змогу створити позитивне сприйняття нашої країни, і хоча цей процес є довготривалим, він у край необхідний для України. Звісно, штучне обмеження виїзних туристичних потоків не є правильним, проте чи не є кращим було б доцільно запропонувати в Україні послуги, які приваблюють наших туристів за кордоном, а також послуги екологічного туризму, які споживають іноземні туристи. Однак постає питання перспективи розвитку екологічного туризму в Україні за рахунок впровадження сертифікації послуг екологічного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання процесу сертифікації екологічного

туризму є предметом постійних дискусій зарубіжних учених. На жаль, у вітчизняній науковій сфері це питання зовсім не розкрито. Значний внесок у вирішення окремих аспектів процесу впровадження сертифікаційних процесів зробили О. Зима, М. Ханей, А. Роум, К. Фонт, Р. Шарплей, Дж. Бенделлі, А. Біен, М. Вуд, Р. Картер та ін. Однак проблема сертифікації екологічного туризму в Україні не була розглянута раніше.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Постає актуальне питання стандартизації екотуристських послуг в Україні. Результатом проведеної стандартизації стануть сертифікати, які будуть являти собою результат оцінки туристичної діяльності, яка поставила мету досягнення конкретних результатів у галузі збереження природи, довгострокового розвитку місцевих громад, а також цінування природних ресурсів і місцевої культури.

Мета статті полягає у проведенні комплексного аналізу світових програм із сертифікації послуг екологічного туризму. Крім того, необхідно проаналізувати еволюцію розвитку екологічного туризму, щоб зрозуміти ключові питання цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння крихкості культурної та природної спадщини з кожним роком стає більш важливим у світі, тому ринок екотуризму зростає, а питання відповідального відпочинку стає актуальнішим. Просування соціально та екологічно безпечного туризму, особливо в районах зі значною природною красою, може сприяти підвищенню конкурентоспроможності не тільки на вітчизняному, а й на світовому ринку туристичних послуг [1].

Спочатку екотуризм, як зазначає Р. Шарплей [2, с. 8], розвивався як антитеза звичайного масового туризму, проти негативних наслідків масових міжнародних потоків туристів. Р. Картер [3, с. 46] стверджує, що вже з 80-х років ХХ ст. багато світових учених намагалися дати визначення екологічному туризму.

Зупинимось детальніше на тому факті, що протягом усього розвитку туризму людство ставило різну мету під час подорожей. Сьогодні усвідомлення людством реальної небезпеки екологічної катастрофи, яка загрожує існуванню

цивілізації, стало причиною появи сучасних економічних теорій, таких як теорія добробуту, теорія сталого розвитку та ін. Це свідчить про те, що необхідно проаналізувати етапи розвитку туризму не з боку часового проміжку, а згідно з цільовою спрямованістю, для розробки альтернативних шляхів вирішення сучасних проблем, які пов'язані з екологічним, економічним та соціальним розвитком суспільства. Одним із цих шляхів може стати новий еволюційний виток, де екологічний туризм розглядається як альтернатива масовому туризму. Схематично цей процес зображено на рис. 1.

Еволюція туризму свідчить про те, що на сучасному етапі розвитку туризму світогляд туристів кардинально змінився, важливим став гармонічний розвиток усіх сфер економіки, які приймають участь у виробництві туристських послуг. Зазначимо, що туристи почали більш відповідально ставитися до туристських об'єктів. Усе це стало базисом для появи екологічного туризму, який, більш того, стає допоміжним елементом у становленні сталого розвитку економіки, що за сучасних умов є невід'ємною частиною будь-якої країни світу.

На рис. 2 представлено відображення взаємозв'язку екотуризму з іншими формами сталого туризму.

Екотуризм дає змогу досягнути високих результатів у сталому розвитку туризму. Однак слід зазначити, що всі види туризму незалежно від цілі поїздки (бізнес, відпочинок, оздоровлення тощо) повинні бути спрямовані на стабільний розвиток. Це означає, що планування та розвиток туристської інфраструктури, її подальша експлуатація, а також маркетингові стратегії повинні бути сфокусовані на покращення стану навколишнього середовища, а також соціального, культурного та економічного стану суспільства.

Розуміючи важливість згаданого напрямку діяльності, Міжнародною організацією стандартизації (ISO) у 2005 р. був створений технічний комітет стандартизації ISO/TC 228 «Туризм і супутні послуги». Створення ISO/TC 228 супроводжувалося різними думками про його доцільність [5]. Україна також входить до цього комітету, хоча на сучасному етапі

більшість положень ще знаходять у розробці, у тому числі пункти, які пов'язані з екологічним туризмом та відповідальним ставленням підприємств до навколишнього середовища. Більш того, ці стандарти тільки частково відповідають сучасним реаліям туризму в Україні, оскільки мають міжнародний характер, а як відомо, у нашій країні неможливо просто калькувати вже прийняті стандарти без внесення змін згідно зі специфічними рисами вітчизняної економіки.

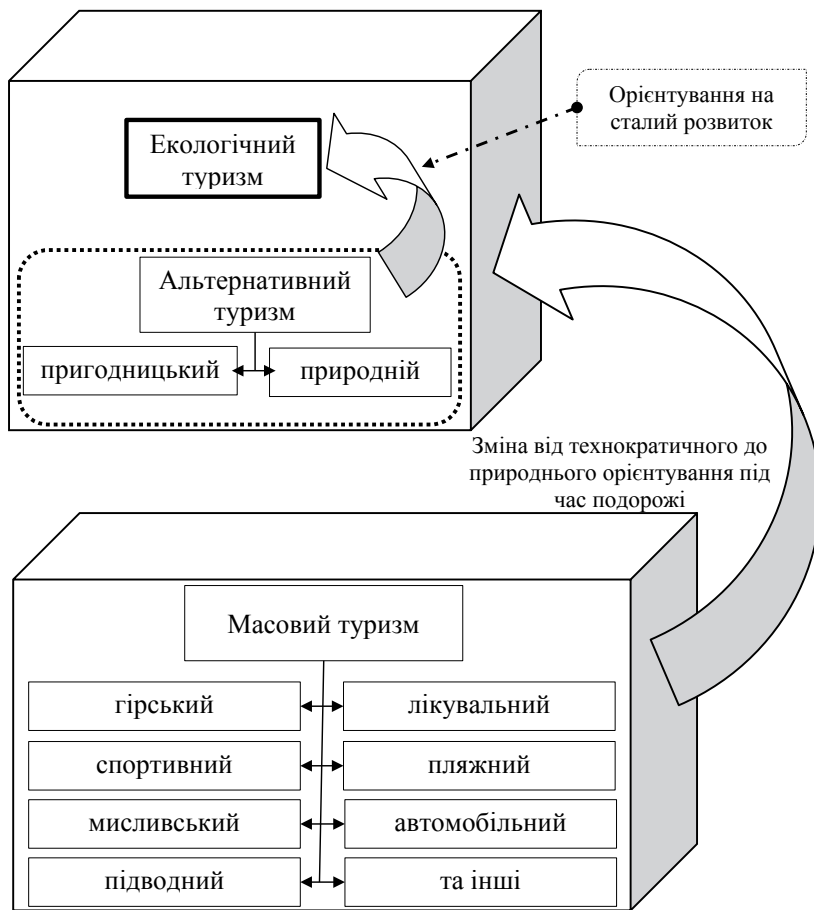

Рис. 1. Еволюція туризму

Джерело: розроблено автором

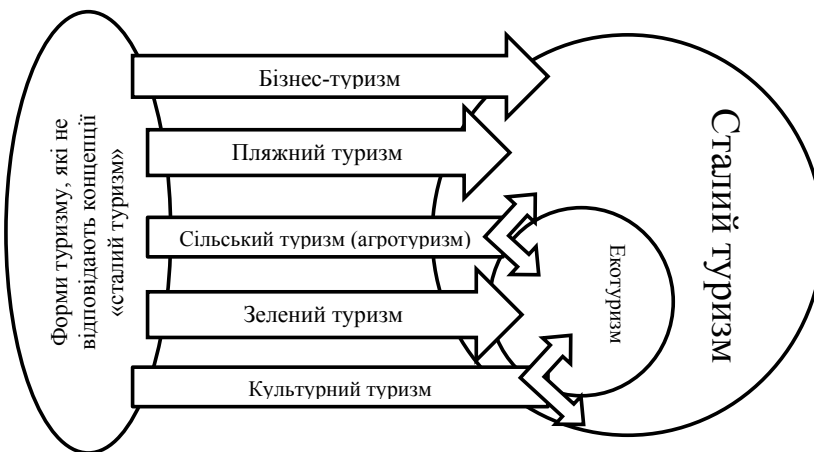

Рис. 2. Екотуризм як концепція «сталий туризм» [4, с. 10]

На думку американських учених М. Ханей та А. Ром [6], сертифікація – це добровільна процедура, яка оцінює, перевіряє і дає письмову гарантію, що об'єкт, продукт, процес, послуга відповідають певним стандартам. Комісія присуджує товарний логотип тим, які відповідають або перевершують основні зазначені стандарти. Зараз у світі існує думка, що сертифікація такого роду повинна проходити за державною підтримкою. Іспанські вчені Кс. Фонт та Дж. Бенделлі [7] проаналізували дані, які були зібрані для організації ЮНВТО, та знайшли, що 20 з 59 механізмів сертифікації проходили за підтримки державних органів, а ще 18 проходили чи за фінансовою, чи маркетинговою підтримкою держави, або за допомогою експертів у цій сфері. Державні органи, що беруть участь, – це, як правило, міністерства з охорони навколишнього середовища або підпорядковані йому органи влади, туристські асоціації і в меншій кількості існують випадки еко-сертифікації з боку інститутів стандартизації.

Як зазначено у Керівництві із сертифікації сталих та екологічних туристичних послуг [8, с. 4–12], сертифікація встановлює стандарти і сприяє розрізненню справжнього екотуризму та сталого туристичного підприємства від інших, які тільки роблять порожні заяви. Це допомагає захистити цілісність цих понять. Одним із способів нагородження підприємств, які дійсно відповідають цим цілям, є видача сертифікатів. Процес сертифікації може також продемонструвати підприємствам найкращі приклади або штрафні практики, навіть якщо само підприємство ще не отримало сертифікацію. Сертифікація – не самоціль, це один із декількох інструментів для мотивації підприємств для поліпшення своєї екологічної, соціальної та економічної ефективності. Більш того, є ціла низка інших причин, чому важливо проводити сертифікацію (рис. 3).

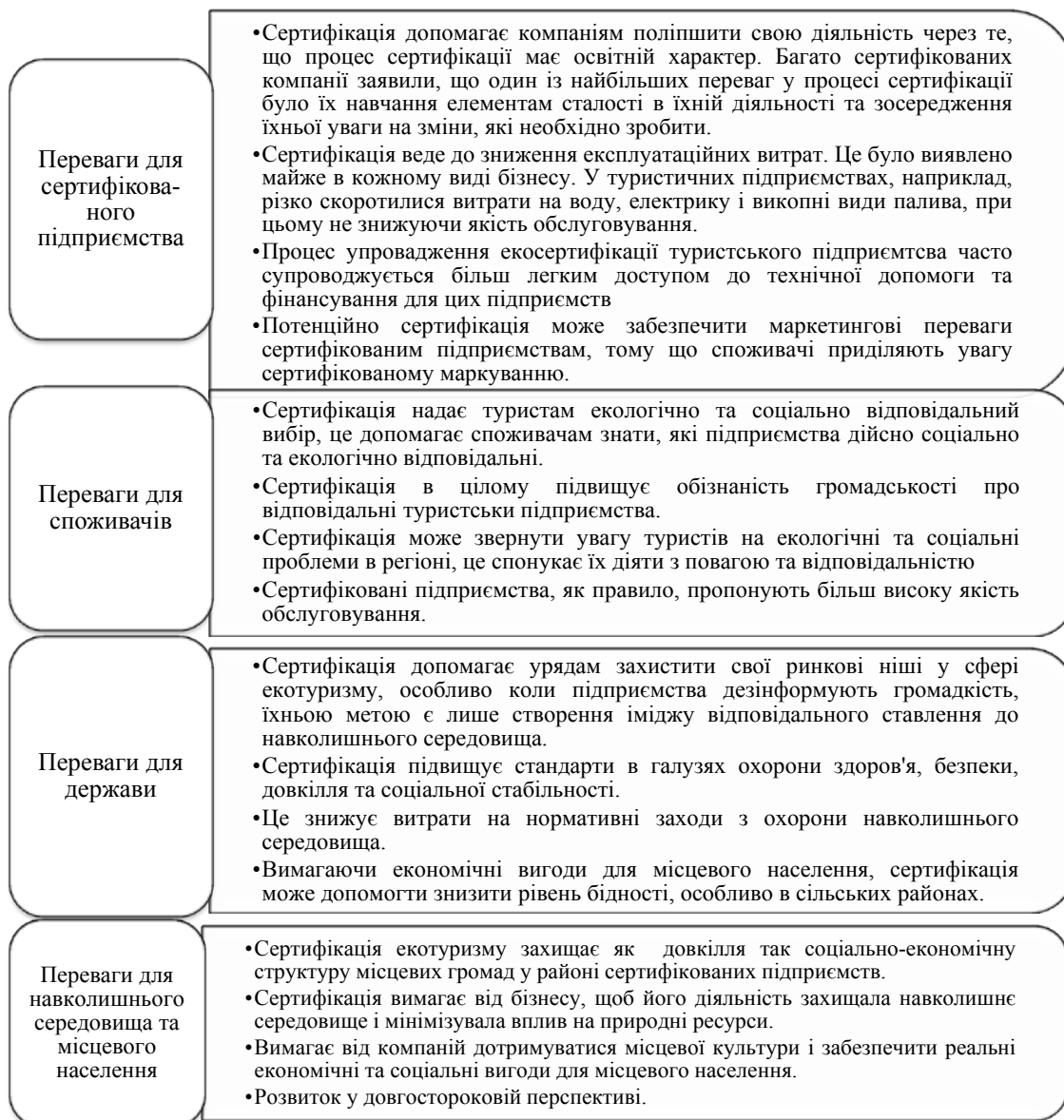

Рис. 3. Переваги проходження сертифікації екотуристських послуг [5, с. 11–12]

З огляду на іноземний досвід, було виявлено, що багато компаній, які вже пройшли сертифікацію, вважають, що однією з найбільших переваг у процесі сертифікації було їх навчання елементам сталого розвитку у сфері діяльності та зосередження їхньої уваги на зміні, які необхідно зробити. Крім того, у туристичних підприємствах, наприклад, різко скоротилися витрати на воду, електрику і викопні види палива, при цьому не знижуючи якість обслуговування. Тим не менш, сертифікація екотуристських послуг дає змогу уряду контролювати підприємства, які дезінформують громадськість стосовно їхнього ставлення до навколишнього середовища, також, вимагаючи економічні вигоди у туристичних підприємств для місцевого населення, може скоротити рівень бідності, особливо в сільській місцевості.

Зупинимося детальніше на вдалих заходах упровадження сертифікації екотуристських послуг. Наведемо декілька прикладів.

В Австралії існує універсальна сертифікація для різних туристських послуг. Згідно з інструкцією [9, с. 2], сертифікація з надання екологічних туристських послуг знаходиться на другому рівні з трьох. Більш ніж 450 сертифікованих туристських підприємств уже мають такий досвід по всій Австралії. Згідно з цією сертифікацією, лише те підприємство може отримати сертифікат цього рівня, яке виконує низку першорядних правил. Отже, підприємство повинно надавати туристські послуги на ПЗФ. Ці послуги повинні бути спрямовані на оптимальне використання природних ресурсів туристської дестинації. Разом із тим туристичне підприємство повинно використовувати методи збереження природи і допомагати місцевому населенню та громадам. Якщо підпри-

ємство бажає отримати сертифікат, йому необхідно пройти низку етапів (рис. 4).

Особливу увагу туристському підприємству слід приділити етапу, під час якого збирається необхідний пакет документів: бізнес-план, маркетинговий план, план операційної діяльності та план захисту навколишнього середовища. Проходження сертифікації сплачується відповідно до розміру внеску, який залежить від грошового обороту туристського підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Щорічний внесок за екосертифікацію туристських послуг, дол. США [9, с. 10]

Грошовий обіг туристського підприємства	Перший внесок	Щорічний внесок
< 250 000	395	510
250 001 – 1 000 000	455	730
1 000 001 – 5 000 000	575	1 025
5 000 001 – 10 000 000	695	1 225
> 10 000 001	925	1 360

Після того як туристське підприємство пройшло перевірку всіх документів та сплатило перший внесок, організація, яка поводить сертифікацію, надсилає сертифікат і маркетингові матеріали для досягнення результатів. Щороку підприємствам необхідно сплачувати внесок і відправляти заповнену річну декларацію про те, що підприємство, як і раніше, дотримується правил. Аудит підприємства проводиться раз на три роки. Більше того, після заповнення форми необхідно сплатити свій внесок, тільки після цього підприємству буде надані всі умови, яким потрібно відповідати для отримання сертифікату.

Рис. 4. Процес екосертифікації туристських послуг в Австралії [10]

Австралійський приклад сертифікації еко-туристських послуг не може бути використаний в Україні, тому що зараз підприємства, які надають еко-туристські послуги, просто не спроможні платити для отримання сертифікату. Крім того, впливає фактор недовіри до організації, яка проводить сертифікацію, у зв'язку з тим, що воно не має державної узгодженості. Разом із тим критеріїв оцінки, які використовуються у вищезазначеній сертифікації, немає у відкритому доступі. У такому разі більшість підприємств відмовляються сплачувати за сертифікат, якому вони ще можуть і не відповідати. За таких умов в Україні процес сертифікації еко-туристських послуг повинен мати державне підґрунтя та бути безкоштовним чи відповідати реальному рівню економіки.

У Румунії діє Еко-туристична система сертифікації [11]. Згідно із цією сертифікацією, встановлюється відповідність еко-туристських послуг підприємства тим, які були розроблені та узгоджені державними органами, туроператорами, місцевими громадами та іншими підприємствами. Сертифікація являє собою набір критеріїв, які були встановлені Асоціацією еко-туризму в Румунії (AER). Ці критерії поділяються на дві групи:

- основні критерії: являють собою основні норми, які повинні бути виконані із сертифікації продукції, щоб отримати тимчасову класифікацію з точки зору еко-туризму;

- додаткові критерії: норми, які встановлюють класифікацію продукту з погляду еко-туризму.

Виконання основних критеріїв та 50% додаткових критеріїв призводить до сертифікації продукції на відповідність принципам еко-туризму. Внаслідок перевірки можливі три результати:

- нагородження логотипом еко-сертифікації на три роки, якщо були виконані всі основні критерії плюс мінімум 50% додаткових;

- тимчасове нагородження логотипом еко-сертифікації на півтора року, якщо були виконані всі основні критерії, але менше ніж 50% додаткових;

- відмова в еко-сертифікації, якщо послуги не відповідають вимогам, установленим у критеріях оцінки.

Особливо слід зазначити, що на кожному з етапів туристичному підприємству необхідно чітко проходити всі пункти інструкції, щоб успішно отримати логотип еко-сертифікації. Ця процедура не є безкоштовною та містить такі витрати:

- транспортні витрати оцінювача – 25 EUR/подорож;

- витрати на розміщення – 25 EUR/ніч;

- витрати на оплату праці оцінювача – 50 EUR/день оцінки;

- адміністративні витрати – 30 EUR/оцінювана послуга.

Для України цей механізм не може бути повною мірою використаний, тому що як і в ситуації еко-сертифікації туристських послуг в Австралії, еко-туристичні підприємства не

завжди мають достатньо коштів для проведення такої сертифікації. Більш того, висока ціна оплати спричинить подорожання послуг. Перевагою еко-сертифікації в Румунії є те, що підприємства, які бажають пройти сертифікацію, мають змогу заздалегідь переглянути критерії, яким треба відповідати. Однак якщо суб'єктивна оцінка підприємства не відповідає об'єктивній оцінці експерта, то підприємство має змогу лише через півроку подати наступну заявку на проходження еко-сертифікації. Крім того, гроші, які були сплачені за витрати, не повертаються. Своєю чергою, в Австралії існує спеціальний консультант, який допомагає отримати еко-сертифікацію у разі негативного висновку експертів.

Висновки. Безумовно, можна вважати, що впровадження процесу сертифікації в Україні є доцільним кроком до підвищення потенціалу екологічного туризму на світовому ринку туристичних послуг. Слід зауважити, що у статті проаналізовано досвід іноземних держав, тому необхідно брати до уваги той факт, що в Україні ефект від упровадження може мати зовсім інший характер. Тим не менш, аналіз досвіду іноземних країн може стати значним поштовхом для розвитку сертифікації еко-туристичних послуг в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зима О.Г. Категорійно-понятійні особливості екологічного, зеленого, сільського туризму / О.Г. Зима, М.О. Голуб // Бізнес Інформ. – 2015. – № 1. – С. 241–245.
2. Sharpley R. (2006). Ecotourism: a consumption perspective / R. Sharpley // Journal of Ecotourism. – 2006. – № 5. – P. 7–22.
3. Carter R.W. Improving environmental performance in the tourism accommodation sector / R.W. Carter, D. Whiley, C. Knight // Journal of Ecotourism. – 2004. – № 3(1). – P. 46–68.
4. Wood M.E. Ecotourism: Principles, practices and policies for sustainability / M.E. Wood // United Nations Publication, First edition, 2002. – 32 p.
5. Офіційний Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iso.org>.
6. Honey Martha and Rome Abigail. Protecting Paradise: Certification Programs for Sustainable Tourism and Ecotourism/ Washington, D.C.: Institute for Policy Studies, October 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.conservationfinance.org/Documents/StandardsforParadise.pdf>.
7. Font X. and Bendell J. (2002). Standards for sustainable tourism for the purpose of multilateral trade negotiations. World Tourism Organization, Madrid. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unwto.org>.
8. Bien Amos. A Simple User's Guide to Certification for Sustainable Tourism and Ecotourism/ Center of Ecotourism and Sustainable Development, 3-d Edition, 2006. – 30 p.
9. Eco and ROC Certification. Essential [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecotourism.org.au/our-certification-programs/eco-certification/>.
10. ECO Tourism Australia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecotourism.org.au>.
11. ECO Tourism Romania [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-romania.ro/>.